

مآخذشناسی اندیشه تقریب

سلمان حبیبی

۱) آثار منتشر شده توسط مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی

ثقافة التقريب ۲

تهران، مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی (جمادی الثانی ۱۴۲۸ ق) ۱۵۲ صفحه.

مجموعه مقالاتی است درباره اوضاع فرهنگی، اجتماعی و سیاسی جهان اسلام و تقریب بین مذاهب اسلامی. در این نوشتار نخست به وجود دو جبهه فکری و اعتقادی به نام شیعه و اهل سنت اشاره شده و اهداف بزرگ اسلامی جهت نزدیکی هر چه بیشتر این دو طایفه و حل مشکلات

جهانی اسلام با رفع اختلافات آنان بررسی شده است. آن گاه تفسیری کوتاه از سوره حمد ارائه شده و سخنان و دیدگاه‌های آیت‌الله سید علی خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران در مورد ولادت پیامبر اسلام ﷺ و لزوم اتحاد کشورهای اسلامی در برابر قدرت‌های بزرگ جهانی ذکر گردیده و تنها راه نجات انسان‌ها چنگ زدن به تعالیم انبیا دانسته شده و بر لزوم تلاش ملت‌ها برای سرعت بخشیدن به حرکت تکاملی و نهضت اسلامی در ایران به رهبری امام خمینی و پرچمداری این حرکت تکاملی تأکید شده است. در بخش بعدی، طی مقاله‌ای با عنوان «موانع تقریب»، به عوامل خارجی موانع وحدت بین مذاهب اسلامی اشاره شده و مسائلی مانند تکفیر فرقه‌های اسلامی توسط یک‌دیگر و اهانت آنان به مقدسات هم و عدم گفت‌وگوی سازنده بین آنها و اختلاف روش استدلال علمای اسلامی از مهم‌ترین موانع تقریب بین مذاهب اسلامی عنوان شده است. در مقاله بعدی که از امام موسی صدر می‌باشد، کرامت انسان در عمل و اعتقاد و مسئولیت ما در قبال تکریم انسان و انسانیت از منظری جامعه‌شناختی بررسی شده و بر اهمیت جامعه در اسلام و مسئولیت‌های اجتماعی تأکید گردیده است.

«وحدت مسلمانان جهان در رویارویی با مادی‌گرایی جدید» عنوان مقاله بعدی است که در آن بر لزوم ایجاد وحدت بین فرقه‌های مسلمان در قبال حرکت ضد مذهبی و ضد دینی شکل گرفته در غرب تأکید شده است. نگارنده در این مقاله، تمدن غرب را از منظر سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی

آثار منتشر شده توسط مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی

بررسی نموده و فلسفه ماده‌گرایی و رواج اومانیسیم در غرب را نقد کرده و مدعی شده است که اگر مسلمانان در قبال این موج دین‌ستیزی در غرب متحد نباشند و تعصبات قومی و دینی را کنار زنند مرعوب تمدن دنیاگرایی غرب خواهند شد. در قسمت‌های بعدی این نوشتار سؤالاتی درباره مشکلات فکری و عقیدتی موجود در جهان اسلام و تفرقه مسلمانان مطرح و پاسخ آنها ذکر شده است. همچنین، در پایان این نوشتار، مباحثی درباره بدعت و ریشه‌های آن، ایجاد امت واحده اسلامی در سایه تبادلات فرهنگی، مذاهب اسلامی و بایسته‌ها و نبایدهای آنها، مکتب فکری شهید صدر، لزوم همکاری فکری و فرهنگی بین امت‌های اسلامی، اصلاحات فرهنگی و معنای آن، هم‌زیستی مسالمت‌آمیز بین اعراب و ایران و برخی دیگر از مباحث درباره وحدت و تقریب بین مذاهب اسلامی ارائه شده است.

ثقافة التقريب ۳

تهران، مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی (شعبان ۱۴۲۸ق)، ۱۲۰

صفحه

مجموعه مقالاتی است درباره تقریب بین مذاهب اسلامی و وحدت و تمدن اسلامی. در این نوشتار ابتدا ضمن بررسی ویژگی‌های یک جامعه زنده و با نشاط اسلامی، به ضرورت کنار گذاشتن افکار تعصبی و تکفیر متقابل فرقه‌های اسلامی جهت نزدیک‌تر شدن آنها به هم اشاره شده و بر لزوم بیداری جهان اسلام جهت رشد تمدنی مسلمانان تأکید گردیده است.

سپس تفسیری از سوره حمد و آیات ۵ تا ۷ این سوره مبارکه ارائه و پیام‌های مهم آن بیان شده است. در ادامه، دیدگاه‌های آیت‌الله سید علی خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران در باره همکاری اقتصادی امت اسلامی جهت رسیدن به رشد اقتصادی مطرح شده و نقش اقتصاد در رسیدن به وحدت تمدنی و فرهنگی کشورهای اسلامی از منظر ایشان بررسی گردیده است. در قسمت بعدی مجله، مقاله‌ای با عنوان «مبانی تقریب بین مذاهب اسلامی و ارزش آن» ارائه شده که در آن راه‌کارهای عملی تقریب از قبیل: تعاون و همکاری مذاهب اسلامی با یک‌دیگر، کنار آمدن با اختلاف فتاوای فقهی شیعه و اهل سنت و تعامل و احترام متقابل در گفت‌وگوهای بین مذاهب بیان گردیده است. در ادامه، بحثی تاریخی درباره شکل‌گیری دارالتقریب بین مذاهب اسلامی در قاهره، و عملکرد آن جهت نزدیکی شیعه و اهل سنت مطرح شده و گزارشی از جلساتی که در این دارالتقریب بین متفکران اسلامی از کشورهای مختلف جهت نزدیکی آرای آنان نسبت به هم صورت گرفته ارائه شده است. «اجتهاد در شریعت اسلامی از دیدگاه شیعه و اهل سنت» عنوان مقاله‌ای از محمدحسین آل کاشف الغطاء است که در آن روش‌های اجتهادی شیعه و اهل سنت و مبانی اجتهاد فقهی آنان و ویژگی‌های هر یک از آنها بررسی شده است.

در ادامه نوشتار، در مقاله‌ای از آیت‌الله محمد واعظ‌زاده خراسانی، روش وی در مباحث فقهی و عقیدتی مطرح شده و استفاده وی از منابع روایی اهل سنت به پیروی از آیت‌الله بروجردی در کنار اهمیت دادن به روایات وارد شده از سوی اهل بیت علیهم‌السلام و لزوم جمع بین روایات اهل سنت و شیعه بررسی گردیده است. «ضرورت حرکت تقریب» عنوان مقاله بعدی است که در آن علاج حل مشکلات امروزی جهان اسلام، رسیدن به وحدت فکری و عملی عنوان و اختلاف و تفرقه بزرگ‌ترین عامل عقب‌افتادگی جهان اسلام دانسته شده است. طرح مباحثی در مورد تحریف قرآن و انتساب این قول به شیعه و نقد شبهات وارد شده در این مورد، اقبال لاهوری و تفکرات وی در مورد احیای تفکر دینی، معرفی شخصیت علمی شیخ عبدالمجید سلیم و نقش وی در ترویج تفکرات تقریبی، مباحثی درباره وحدت و تمدن اسلامی و تقریب مذاهب اسلامی از نگاه شهید سید محمدباقر صدر، از دیگر مباحث مهم مندرج در این شماره است.

ثقافة التقریب ۴

تهران، مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی (رمضان ۱۴۲۸ق)،

۱۶۰ صفحه

مجموعه مقالاتی است درباره شخصیت و حیات علمی علامه سید مرتضی عسگری و اقدامات علمی و فرهنگی وی. در این نوشتار که به مناسبت وفات علامه سید مرتضی عسگری تدوین شده است، برخی از افکار، نظریات و آثار وی معرفی و ویژگی‌های شخصیتی و علمی او بیان گردیده است. در ابتدای نوشتار حاضر مختصری از زندگانی و اقدامات

فرهنگی و علمی سید مرتضی عسگری بیان شده و سپس به تفسیر آیات اول تا پنجم سوره بقره پرداخته شده است. آن‌گاه دیدگاه‌های آیت‌الله سید علی خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی، درباره اهل بیت علیهم‌السلام و محوریت آنان در بحث وحدت مسلمانان و لزوم معرفت و ایمان عمیق به آنان مطرح شده است. در ادامه، مقاله‌ای از شهید استاد مرتضی مطهری درباره مفهوم احیای فکر دینی ارائه شده و در آن نقش اهل بیت علیهم‌السلام در این احیاء بررسی گردیده است. در قسمت‌های بعدی نوشتار حاضر، دیدگاه‌های علامه سید مرتضی عسگری درباره انقلاب اسلامی و دستاوردهای علمی و دینی آن مطرح شده و پس از آن، رابطه عمیق فکری آیت‌الله سید علی خامنه‌ای و علامه سید مرتضی عسگری به تصویر کشیده شده است. در ادامه، مختصری از زندگانی و تلاش‌های علمی علامه سید مرتضی عسگری و تأسیس مدارس و مراکز علمی دینی توسط وی منعکس شده و تأسیس دانشکده اصول دین در بغداد و نشاط علمی و اجتماعی ایشان و حرکت‌های سیاسی وی تشریح گردیده است.

خلاصه‌ای از کتاب یکصد و پنجاه صحابی و عبدالله بن سبا و رد مسایل طایفه‌گری و قومیت‌گرایی و تعصبات مذهبی، و توجه ویژه آیت‌الله سید مرتضی عسگری به اصطلاحات علمی و دینی، از مباحث بعدی این نوشتار می‌باشد. تأسیس دانشکده اصول دین در قم و دلایل تأسیس آن توسط علامه سید مرتضی عسگری، انتشار مجله رساله الاسلام توسط این دانشکده، فهم اجتماعی از نصوص در فقه امام صادق علیه السلام از دیدگاه شهید سید محمدباقر صدر، علل تشریح صلاه (نماز) در مقاله‌ای از بنت‌الهدی صدر و برخی دیگر از مناسبت‌ها و اخبار مربوط به تقریب بین مذاهب اسلامی از گوشه و کنار جهان، از دیگر مندرجات این شماره می‌باشد.

ثقافة التقريب ۵

تهران، مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی (شوال ۱۴۲۸ق)، ۱۲۸

صفحه

مجموعه مقالاتی است درباره مسائل مهم جهان اسلام، به‌ویژه مسئله تقریب بین مذاهب اسلامی. در ابتدای این نوشتار، تصویری از اوضاع غم‌بار عراق و کشته شدن مردم این کشور توسط قوای اشغال‌گر غربی ارائه شده و عزت‌بخشی ایران به کشورهای اسلامی جهت ایستادگی در برابر غرب در موضوع هسته‌ای به تصویر کشیده شده است. سپس به تفسیر آیات ششم تا

هشتم از سوره بقره پرداخته شده و پیام‌های این آیات بیان گردیده است. در قسمت بعدی نوشتار حاضر، دیدگاه‌های آیت‌الله سید علی خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی، درباره بایسته‌های فرهنگ‌پژوهی در جهان اسلام و پیشرفت‌های علمی و فرهنگی ایران و رسیدن به استقلال و بی‌نیازی از بیگانگان منعکس شده است. در ادامه، نگاه شیخ محمود شلتوت رئیس جامعه الازهر درباره ویژگی‌های تفسیر مجمع البیان طبرسی و نقش این تفسیر در تقریب بین مذاهب اسلامی بررسی شده است. مقایسه اخلاق مسلمانان با اخلاق یهودیان و مسیحیان و بیان گوشه‌هایی از اعمال ضد اخلاقی در آمریکا در جریان سخنرانی دکتر احمدی‌نژاد، رئیس‌جمهوری ایران، در دانشگاه کلمبیای آمریکا و برخورد زشت آنان با وی عنوان بحث بعدی است.

در ادامه، طی مقاله‌ای از محمدحسین کاشف الغطاء از موارد اختلاف بین شیعه و اهل سنت به‌ویژه در مسئله امامت و خلافت و اختلاف احکام و فتاوی فقهی بحث و تأکید شده است که این قبیل از مسایل اختلافی نه عقلاً و نه شرعاً مجوزی برای قطع روابط شیعه و اهل سنت نیست. «مبنای تقریب بین مذاهب اسلامی و ارزش آنها» عنوان مقاله‌ای از آیت‌الله محمدعلی تسخیری است که در آن راه‌کارهای علمی و اساسی تقریب و موانع آن و مبنای قرآنی تعامل بین مسلمانان و گفت‌وگوی آنان و کاهش اختلاف شیعه و اهل سنت بررسی شده است. مظاهر جامعه زنده از دیدگاه شهید مطهری از مباحث بعدی این مجله است که در آن تحریک، ارتباطات

قوی، تکریم شخصیت افراد، و حل کردن نزاع‌های فکری از نشانه‌های یک جامعه ایده‌آل و بانشاط اسلامی عنوان شده است. عرفان و مباحث مهم مطرح در آن، راه‌های گسترش فتنه طایفه‌گری و قومیت‌گرایی و دیدگاه‌های آیت‌الله بروجردی و اقدامات ایشان جهت نزدیکی مذاهب اسلامی شیعه و اهل سنت، فرهنگ‌پژوهان و بحث از روشن‌فکری، معرفی سعدی و ذوق تربیتی وی، مفهوم فرهنگ اسلامی و مضمون آن، قصه‌ی مولوی در مثنوی و بیان برخی از اخبار تقریب، از دیگر مندرجات این شماره از مجله است.

ثقافة التقريب ۶

تهران، مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی (ذی‌قعدة ۱۴۲۸ق).

۱۴۴ صفحه.

مجموعه مقالاتی است درباره مهم‌ترین مسایل جاری جهان اسلام و مشکلات مسلمانان و لزوم تقریب بین مذاهب اسلامی. در این نوشتار، نخست به بحث درباره مسئله فلسطین و تأخیر حل مشکلات این سرزمین مظلوم به جهت وجود تفرقه بین مسلمانان پرداخته شده و بر لزوم اتحاد کشورهای عربی - اسلامی برای حل معضل فلسطین تأکید گردیده است.

سپس تفسیری از آیات هشتم تا دوازدهم سوره مبارکه بقره ارائه و پیام‌های این آیات بیان شده است. آن‌گاه دیدگاه‌های آیت‌الله سید علی خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی، در مورد آزادی و اصالت فرهنگی و مشکل آزادی در کشورهای غربی مطرح و مفهوم آزادی در آموزه‌های اسلامی از منظر ایشان تبیین گردیده است. مفهوم حیات از دیدگاه قرآنی در اندیشه‌های استاد شهید مرتضی مطهری موضوع مقاله بعدی است که در آن تقابل بین مرگ و زندگی در قرآن و مصادیق حیات در قرآن بیان شده است. روش قرآن در گفت‌وگوی بین مذاهب اسلامی و عدم توجه به روش قرآن در نحوه گفت‌وگوی صحیح و ثمربخش، موضوع بحث بعدی این نوشتار است.

در قسمت بعدی این مجله، طی مقاله‌ای با موضوع «مکتب اهل‌بیت»، در مورد تقریب بین مذاهب اسلامی و روش‌های سیاسی، اجتماعی و اخلاقی اهل بیت (علیهم‌السلام) در این باره و همچنین سیره عملی این بزرگواران در نزدیک کردن مذاهب مختلف از دیدگاه شهید سید محمدباقر حکیم بحث شده است. در بخش بعدی این نوشتار، به مصائب و مشکلات مردم عراق در اثر حمله آمریکا به این کشور اشاره شده و بر لزوم تلاش مردم عراق و همسایگان و سایر کشورهای اسلامی برای خارج شدن از این وضع اسفناک تأکید گردیده است. معرفی ابوالاعلی مودودی و شخصیت علمی وی و تفکرات او در مورد جامعه اسلامی و وحدت کشورهای اسلامی از مباحث بعدی این نوشتار است که در آنها دیدگاه‌های ابوالاعلی مودودی در مورد قانون اسلامی و احیای تفکرات جهان‌شمول اسلام و گسترش حکومت اسلامی بررسی شده است.

گرامی داشت یاد و مقام شهید دکتر فتاحی شقاقی از مبارزان فلسطینی و معرفی شخصیت ادبی وی، مقایسه انقلاب اسلامی در ایران و انتفاضه فلسطین، مقاله‌ای از دکتر فتاحی شقاقی در مورد اتحاد شیعه و سنی در مقابل اسرائیل، معرفی آثار و تألیفات مولانا جلال‌الدین محمد بلخی و برخی دیگر از مقالات دربارهٔ شئون حاکم اسلامی و مسائل فرهنگی جهان اسلام، از مباحث دیگر مندرج در این نوشتار است.

ثقافة التقريب ۷

تهران، مجمع جهانی تقرب بین مذاهب اسلامی (ذیحجه ۱۴۲۸ق)،
۱۳۶ صفحه.

مجموعه مقالاتی است درباره آموزه‌های مختلف اسلامی و تقرب بین مذاهب اسلامی و مسئله حج . در این شماره که به مناسبت موسم حج تدوین شده است، ابتدا به بحث درباره ابعاد وحدت‌بخش حج و اعتقادات مشترک و اعمال مشترک شیعه و سنی درباره حج پرداخته شده است. سپس تفسیر آیات سیزدهم تا هجدهم از سوره مبارکه بقره و پیام‌های این آیات

ارائه گردیده و پس از آن، سخنان آیت‌الله سید علی خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی، و پیام ایشان به کنگره عظیم حج و حجاج بیت‌الله الحرام در حج ذکر شده است. در این سخنان ابعاد عزت‌بخش حج بیان گردیده و عزت مسلمان‌ها در ارتباط گسترده با هم و وحدت آنها دانسته شده است.

در ادامه، مقاله‌ای در معرفی شخصیت علمی سید محسن امین عاملی و روش‌ها و دیدگاه‌های وی در مورد وحدت بین مذاهب مختلف اسلامی ارائه شده است. «هدف از زهد در اسلام» عنوان مقاله‌ای دیگر است که در آن مفهوم و مصادیق زهد در اسلام از منظر استاد شهید مرتضی مطهری بیان شده است. در مقاله بعدی، با عنوان «اهالی فرهنگ و علم اصول فقه»، به ابعاد مختلف علم اصول فقه و اهتمام علمای مسلمان به آن و نقش این علم در معرفت یافتن از زوایای دین پرداخته شده است. در مقاله‌ای دیگر، درباره اختلاف فقهی بین مذاهب مختلف اسلامی بحث شده و اسباب و علل آن تجزیه و تحلیل گردیده و دیدگاه برخی از علمای بزرگ در این باره بیان شده است. به همین مناسبت تقلید از مجتهد و جایگاه ولی فقیه برای سر و سامان دادن به اختلاف فتواهای فقهی بررسی شده است. در مقاله بعدی به ضرورت تعامل و تواصل در مباحث عقیدتی بین مذاهب اسلامی اشاره شده و بر دوری از تعصبات مذهبی و لزوم واقع‌گرایی عقیدتی تأکید گردیده و پیشنهادهایی درباره وحدت معرفتی در مسایل اعتقادی ارائه شده است. گفت‌وگوهای داخلی بین ادیان و اولویت آن، بررسی شئون حاکم اسلامی، رویکردی جدید به مسئله تقرب بین مذاهب اسلامی و بررسی شبهاتی درباره روابط جهان عرب با ایران در عصر خلفای عباسی از دیگر مباحث مهم مطرح شده در این نوشتار می‌باشد.

ثقافة التقريب ۸

تهران، مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی (محررم ۱۴۲۹ق)، ۱۲۰ صفحه.
مجموعه مقالاتی است درباره شهید و شهادت و ابعاد حادثه کربلا و نقش آن در وحدت و تقریب بین مذاهب اسلامی. در این شماره از مجله ثقافت التقرب که به مناسبت فرا رسیدن محرم ۱۴۲۹ق و سالگرد واقعه عاشورا به نگارش در آمده است، مقالاتی در این خصوص ارائه شده است. در ابتدای مجله، مقاله‌ای درباره نقش امام حسین علیه السلام در بیدار شدن وجدان امت‌ها به‌ویژه امت‌های اسلامی و ضرورت شناخت پیام حادثه کربلا برای مسلمانان و درس گرفتن از آن و استفاده از آن جهت تقریب بین مذاهب اسلامی ارائه شده و پس از آن تفسیری از آیات نوزدهم تا بیست و یکم سوره مبارکه بقره و پیام‌های این آیات بیان گردیده است. در ادامه، سخنان آیت‌الله سید علی خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب، درباره نهضت امام حسین علیه السلام و تبلیغ کردن قضیه عاشورا و وجود سه عنصر مهم عقل و منطق، حماسه و عواطف در حادثه عاشورا بیان شده و ابعاد مختلف تربیتی و سیاسی نهضت حسینی تجزیه و تحلیل گردیده است.

مفهوم نصر و پیروزی با استفاده از پیام‌های عاشورا مضمون مقاله‌ای از سید قطب است که در آن وی مدعی شده است در کربلا ثابت گردیده که گاهی عواطف و احساسات و جوانب اخلاقی مانند محبت، عامل پیروزی یک نهضت مانند نهضت امام حسین علیه السلام می‌شود و عنصر عقیده و تقویت آن باعث شکست دشمن می‌گردد. در مقاله بعدی با عنوان «شهادت و شهید»، دیدگاه‌های شهید مطهری درباره اهمیت و تأثیر شهید و شهادت بر جامعه اسلامی و منطق شهید و برکات خون شهید و جاودانگی شهید با توجه به واقعه خونبار عاشورا بررسی گردیده است. نقش حضرت زینب علیها السلام در رساندن پیام کربلا به گوش همه امت‌ها و احیای تمدن اسلامی و نقش آن حضرت در تکمیل رسالت عاشورا و تفسیر کیفیت این رسالت توسط ایشان عنوان بحث بعدی مقاله است که در آن جنبه‌هایی از علم، عقل، شجاعت، عزت‌مداری، و ایمان حضرت زینب علیها السلام به نمایش گذاشته شده است. نقش تاریخ در شکل‌گیری شخصیت انسان با توجه به نهضت امام حسین علیه السلام، سالگرد عاشورا، فرصت‌ها و تهدیدها، شناخت تمدن در تاریخ اسلامی، معرفی شخصیت علمی و ادبی سید حمیری و اشعاری درباره کربلا از دیگر موضوعات مورد بحث در این شماره از مجله است.

ثقافة التقريب ۹

تهران، مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی (صفر ۱۴۲۹ق)، ۱۲۰ صفحه.
مجموعه مقالاتی است درباره تقریب بین مذاهب اسلامی و مباحث مرتبط با آن. در این نوشتار ابتدا اوضاع منطقه خاورمیانه و کشورهای اسلامی و فرصت‌ها و تهدیدهای پیش‌روی مسلمانان و ضرورت وحدت

همه جانبه آنان بررسی شده است. سپس تفسیر آیات ۲۲ تا ۲۵ از سوره مبارکه بقره و پیام‌های مهم این آیات ارائه گردیده است. در ادامه، سخنانی از آیت‌الله سید علی خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران، در مورد اصول دعوت و تبلیغ در اسلام بیان و شیوه‌های تبلیغی غرب برای ترویج فرهنگ خویش ارزیابی شده است. در مقاله بعدی تفسیری از امت وسط بودن امت اسلامی و مبانی قرآنی و روایی آن بیان و معنای وسط بودن امت اسلامی و تعادل در رفتار و عقاید و رفع اختلافات و افراط و تفریطها بین مسلمانان از نظر سیاسی و اجتماعی بررسی شده است. شرح مفهوم برخی از اصطلاحات اخلاقی مانند توکل و زهد و تصحیح مفهوم آنها و هشدار درباره برداشتهای نادرست از مفهوم آنها از دیدگاه شهید مطهری از مباحث بعدی این نوشتار است.

«کرامت انسانی» عنوان مقاله بعدی است که در آن ارتباط بین آزادی و مسئولیت‌های دینی و اجتماعی انسان بیان و معیار کرامت انسان‌ها تقوای الهی عنوان شده است. توصیف کتاب نهج‌البلاغه و ابعاد تربیتی و سایر اوصاف این کتاب جزء مباحث دیگر این نوشتار است که در آن تأکیدهای امام علی (علیه السلام) درباره جهاد و کسب فضایل اخلاقی توضیح داده شده است. در مقاله بعدی با عنوان «تقریب بین مذاهب اسلامی و نگاهی جدید به آن»، راه‌کارهای مهم تقریب و وحدت بین فرقه‌های مختلف اسلامی بیان شده و گفت‌وگوی سازنده و همیشگی، پرهیز از تعصب و خشونت و رفع اختلاف‌های عقایدی ضروری دانسته شده است. عناوین و موضوعات برخی دیگر از مقالات این شماره از مجله عبارت است از: فرهنگ پژوهان و بحث تجدید و نوآوری؛ انقلاب امام خمینی (علیه السلام) و ابعاد آن؛ تمدن اسلامی؛ اقبال لاهوری و وحدت مسلمانان؛ جنگ تمدن‌ها و ویژگی‌های تمدن اسلامی.

ثقافة التقريب ۱۰

تهران، مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی (صفر ۱۴۲۹ق)، ۱۳۶ صفحه.

مجموعه مقالاتی است درباره افکار امام خمینی، اوضاع سیاسی و اجتماعی ایران و مسئله وحدت بین مذاهب اسلامی. در این نوشتار، نخست به تجلیل از مقام و مبارزات شهید عماد مغنیه پرداخته شده و پیام آیت‌الله سید علی خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی، به سید حسن نصرالله، دبیر کل حزب‌الله لبنان، به مناسبت شهادت عماد مغنیه درج شده است. آن‌گاه تفسیر آیات بیست و ششم تا بیست و نهم از سوره مبارکه بقره و پیام‌های این آیات ذکر و سخنانی از آیت‌الله سید علی خامنه‌ای درباره تبادل فرهنگی بین تمدن‌ها و اصول دعوت از سایر فرهنگ‌ها برای گفت‌وگو در اسلام بیان گردیده است. هم‌چنین چگونگی مقابله با تهاجم فرهنگی غرب مطرح و استفاده از ابزار هنر و حفظ وحدت اسلامی راه‌کارهای مهمی برای مقابله با جنگ فرهنگی غرب علیه اسلام عنوان شده است.

«مثلث شاه، آمریکا و اسرائیل در سخنان امام خمینی علیه السلام» عنوان مقاله بعدی است که در آن اهداف شوم استکبار و صهیونیسم در فلسطین و آلت دست بودن شاه ایران در این مورد منعکس شده و نهضت امام خمینی علیه السلام در ایران برای برهم زدن این اهداف شوم تجزیه و تحلیل گردیده است. مقاله بعدی به بحث درباره شناخت همیشگی امام خمینی و ابعاد سیاسی و معنوی شخصیت ایشان به ویژه بیداری وی در قضیه فلسطین پرداخته است. در مقاله‌ای دیگر، ماده یازدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که در آن بر وحدت همه اقوام مسلمان تحت امت واحده اسلامی تأکید شده و وظایف حکومت اسلامی ایران در این مورد مشخص شده است، تفسیر گردیده است. نگارنده در همین مورد به راه‌های ارتباط بین مسلمانان در زمینه‌های فرهنگی و اقتصادی اشاره کرده و تبادل فرهنگی و داشتن ارتباط همه‌جانبه را جزء مسئولیت‌های حاکمان اسلامی و مسلمانان دانسته است.

«وحدت امت اسلامی در سخنان امام خمینی علیه السلام» عنوان مقاله بعدی است که در آن به دلایل اختلاف بین مسلمانان و نقش منفی حکام اسلامی در این مورد و نیز آثار منفی تفرقه و اختلاف که دشمنان، به‌ویژه آمریکا، آن را دامن می‌زنند پرداخته شده است. اهمیت عمل صالح و مفهوم عمل، محورهای وحدت اسلامی در قرآن و سنت و ابزار وحدت، آثار و برکات وحدت اسلامی از دیدگاه بدیع‌الزمان سعید التورسی، وحدت امت اسلامی از دیدگاه زکی نجیب محمود، وحدت مسلمین از دیدگاه سید جمال‌الدین اسدآبادی، نقش مؤسسات تبلیغاتی و دوستی در تقویت وحدت اسلامی و مقایسه تاریخ اسلام و غرب و آموزه‌های مهم آن از دیگر مباحث مطرح شده در این شماره از مجله می‌باشد.

الامام البروجردی: آية الاخلاص (سلسلة روآد التقريب ١)

عبدالرحيم ابادري، ترجمه: خليل زامل العصامي، تحقيق: محمد جاسم الساعدي، تهران، معاونت فرهنگی، مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۱۷۶ صفحه، وزیری.

مروری است بر شخصیت علمی و زندگانی آیت‌الله سید حسین طباطبایی بروجردی و نقش وی در ایجاد وحدت اسلامی و نزدیکی مذاهب اسلامی با یکدیگر. در این نوشتار، نخست مسائل مختلف زندگانی آیت‌الله

بروجردی، از جمله ولادت، نسب و خانواده، دوران تحصیل در حوزه‌های علمیه و هجرت علمی وی از بروجرد به اصفهان بیان گردیده است. رسیدن به درجه اجتهاد و مرجعیت دینی و تلاش‌های علمی وی در حوزه علمیه قم و پرورش طلاب علوم دینی از دیگر مطالبی است که در این نوشتار بررسی شده است. نگارنده در ادامه به مقام و موقعیت علمی آیت‌الله بروجردی پرداخته و نوآوری‌های وی در استنباط احکام شرعی و فقه و روش علمی وی در فقه و اصول فقه و همچنین ابتکارات وی در علم رجال را بررسی نموده و آثار مهم فقهی، اصولی، حدیثی و رجالی ایشان را معرفی کرده است. در بخش دیگری از این نوشتار، نگارنده به بررسی فضایل اخلاقی آیت‌الله بروجردی اشاره نموده و توکل قوی ایشان بر خداوند

متعال، تکریم قرآن کریم، محبت به اهل بیت علیهم السلام، اهتمام به امور محرومین، احترام به دیگران، به ویژه طلاب علوم دینی، و سایر سجایای اخلاقی ایشان را برجسته نموده است.

در بخش بعدی کتاب، به تلاش‌های آیت‌الله بروجردی در ایجاد وحدت اسلامی و تقریب بین مذاهب اسلامی و ارتباط وی با علمای برجسته اهل سنت زمان خویش، به ویژه شیخ محمد شلتوت و شیخ عبدالمجید سلیم، اشاره شده است. در ادامه و در بخش پنجم، نگارنده به معرفی برخی از اقدامات فرهنگی اجتماعی آیت‌الله بروجردی، اعم از ایجاد و ساخت مدارس علمیه دینی، مساجد، کتابخانه‌ها و کارهای خیریه و عام‌المنفعه پرداخته و اهتمام ایشان به این امور را تشریح نموده است. در بخش پایانی این نوشتار نیز به سیره سیاسی آیت‌الله بروجردی اشاره شده و موضع‌گیری‌های ایشان در برابر فرقه ضاله بهائیت، حکومت جور زمان خویش، سیاست‌های دینی وی، توجه او به قدس (بیت‌المقدس) و حوادث سیاسی زمان خویش تجزیه و تحلیل شده است.

الشیخ محمود شلتوت: آية الشجاعة (سلسله رواة التقريب ۲)

علی احمدی، ترجمه: عامر شوهانی، تحقیق: محمد جاسم الساعدی، تهران، معاونت فرهنگی، مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۱۴۴ صفحه، وزیری.

مروری است بر زندگی و شخصیت شیخ محمود شلتوت، از پیشگامان وحدت اسلامی و تقریب بین مذاهب اسلامی. در این تحقیق سعی شده است با مطالعه زندگی‌نامه و برخی از اقدامات شیخ محمود

شلتوت، دیدگاه‌ها و عملکرد وی در مورد نزدیکی علمای شیعه و اهل سنت و جلوگیری از تفرقه و دشمنی فرقه‌های اسلامی تجزیه و تحلیل گردد. نگارنده به تولد شیخ محمود شلتوت و دوران تحصیل او و وارد شدن او به جامعه‌الازهر اشاره نموده و برخی از استادان و شاگردان او را معرفی کرده است. وی در ادامه به دوران ریاست شیخ محمود شلتوت بر دانشگاه‌الازهر اشاره نموده و نشاط علمی وی در این دوران و برخی از اقدامات وحدت‌بخش او از جمله اقامه عزا در عاشورا را بیان نموده است. در بخش دیگری از این نوشتار به برخی از موضع‌گیری‌های سیاسی شیخ محمود شلتوت، از جمله دیدگاه‌های وی درباره دولت اسرائیل پرداخته شده و در بخش بعدی، برخی از افکار و اقدامات شیخ محمود شلتوت و نقش وی در وحدت بخشی فرقه‌های اسلامی و دور کردن تعصب فرقه‌ای از مسلمانان بررسی گردیده است.

نویسنده، معرفی عوامل وحدت و محورهای آن، مطرح کردن اختلاف‌نظرهای فقهی و دینی در فضایی سالم، مقابله با استعمار جهت حفظ وحدت اسلامی، ارتباط شیخ محمود شلتوت با علمای شیعه، به ویژه آیت‌الله بروجردی و محمدحسین آل کاشف‌الغطاء، و برخی از فتوای صادر شده از جانب وی درباره وحدت بین مسلمین را از جمله مهم‌ترین ابتکارات و ابداعات شیخ محمود شلتوت برای تقریب بین

مذاهب اسلامی عنوان کرده و تأسیس فقه مقارنه‌ای (تطبیقی) و هم‌چنین رویکردی این‌چینی در تفسیر شیعه و اهل سنت را در ایجاد وحدت مؤثر دانسته است.

برخی افکار شیخ محمود شلتوت، مانند آفت بودن یأس از دیدگاه وی، دیدگاه‌های فقهی وی، اجتهاد از منظر شیخ محمود شلتوت، بررسی عوامل بدعت از منظر وی، دیدگاه‌های شیخ محمود شلتوت درباره فقه شیعه و وهابیت و دیدگاه‌های برخی از علمای مسلمان درباره شیخ محمود از مباحث بخش پایانی این نوشتار می‌باشد.

الامام كاشف الغطاء امام الوحدة و الاصلاح (سلسله روآد التقريب ۳)

محمدجاسم الساعدي، تهران، معاونت فرهنگی مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۲۴۰ صفحه، وزیری.

مروری است بر زندگانی و اندیشه‌های اسلامی شیخ محمدحسین آل کاشف‌الغطا و نقش وی در ایجاد تقریب بین مذاهب اسلامی. در این نوشتار، نویسنده ضمن معرفی شخصیت علمی شیخ محمدحسین آل کاشف‌الغطا و

معرفی شاگردان و آثار علمی و استادان ایشان، به سیره علمی و فکری وی پرداخته و دیدگاه‌های اصلاحی و سیاسی او را در راستای ایجاد وحدت اسلامی و نزدیک کردن فرقه‌های مختلف اسلامی با یک‌دیگر تجزیه و تحلیل نموده است. در همین خصوص، وی به سفرهای علمی شیخ محمدحسین کاشف‌الغطا و نشاط علمی ایشان اشاره نموده و تسلط وی بر ادبیات، فقه، فلسفه، تفسیر قرآن و سایر علوم اسلامی، مانند کلام اسلامی، را توصیف نموده است. در بخش دیگری از این نوشتار، نویسنده به نامه‌نگاری‌های شیخ محمدحسین آل کاشف‌الغطا به برخی از علما و چهره‌های سیاسی کشورهای اسلامی و غربی اشاره نموده و تلاش‌های وی را در خصوص ایجاد وحدت اسلامی و نزدیک کردن جوامع اسلامی به هم به تصویر کشیده است.

در بخش دیگری از این نوشتار، چند مقاله در مورد شخصیت علمی و سیاسی اجتماعی شیخ محمدحسین آل کاشف‌الغطا ارائه شده است. در این مقالات، چگونگی ایجاد وحدت اسلامی و راه‌های نزدیک شدن مذاهب اسلامی به یک‌دیگر، تلاش شیخ محمدحسین آل کاشف‌الغطا در این مورد و موضع‌گیری‌های وی در ایجاد هم‌دلی بین علمای شیعه و اهل سنت و ایجاد نشست‌ها و کنفرانس‌هایی در این باره بررسی شده است. نگارنده، شیخ محمدحسین آل کاشف‌الغطا را انسانی زیرک و فقیهی باهوش و جامع‌الشرایط توصیف کرده که با استفاده از انواع ظرایف علمی و دینی موفق به ایجاد چنین وحدتی بین علما و مذاهب اسلامی شده و از این منظر می‌تواند الگوی خوبی برای علمای فعلی باشد.

الشيخ محمد عبده: راية الاصلاح (سلسله روآد التصحيح ٤)
مهدي احمدی، ترجمه: محمد پور صباغ، تحقیق: محمد جاسم
الساعدي، تهران، معاونت فرهنگی مجمع جهانی تقریب بین مذاهب
اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۱۹۲ صفحه، وزیری.

بررسی شرح احوال و اندیشه‌های شیخ محمد عبده، از پیشگامان تقریب
بین مذاهب اسلامی است. در این پژوهش، نخست به بررسی دوران مختلف
زندگانی شیخ محمد عبده و معرفی خانواده و محیط زندگانی و عصری که
وی در آن می‌زیسته پرداخته شده و سپس اندیشه‌های روشن‌فکرانه اجتماعی و سیاسی وی و اقدامات او
در اصلاح نظام فرهنگی و آموزشی جهان اسلام و عرب بررسی گردیده است. نگارنده سپس به بیان
نشاط علمی شیخ محمد عبده و معرفی استادان و شاگردان معروف ایشان پرداخته و آثار علمی وی را در
زمینه تفسیر، شرح نهج البلاغه، علوم اجتماعی و اعتقادی، مباحث تربیتی و سایر رشته‌های علوم اسلامی
و تاریخی معرفی نموده است. وی همچنین به سفرهای علمی شیخ محمد عبده و تدریس ایشان در
رشته‌های مختلف علوم، به ویژه علوم قرآنی، اشاره نموده است.

در بخش دیگری از این نوشتار، وی به توصیف اوضاع علمی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی عصر
شیخ پرداخته و نقش او را در شکل‌گیری نهضت عربی - اسلامی علیه استعمار غرب و اصلاح روش‌های
تعلیم دینی برجسته نموده است. در همین راستا به انتشار روزنامه و مجله و تألیف و چاپ کتاب‌های
روشن‌گرانه سیاسی، اجتماعی و تربیتی و همچنین اصلاحات انجام شده در دانشگاه الازهر مصر و
تأسیس نهادهای علمی و خیریه توسط شیخ محمد عبده اشاره نموده است.

در بخش مهمی از این نوشتار، نگارنده به نقش شیخ محمد عبده در تقریب بین مذاهب اسلامی
اشاره نموده و اصلاح نظام تعلیم و تربیت و اهداف و تلاش‌های وی در خصوص ایجاد وحدت اسلامی را
بررسی نموده است. بیان مسائل دوران پایدانی زندگی شیخ محمد عبده و کیفیت وفات وی و معرفی
اجمالی میراث فرهنگی به جای مانده از این دانشمند اسلامی، از مباحث پایانی این نوشتار می‌باشد.

الامام موسى الصدر: ملهه الوحدة (سلسله روآد التصحيح ٥)
عبدالرحيم ابادري، ترجمه: محمد پور صباغ، تحقیق: محمد جاسم
الساعدي، تهران، معاونت فرهنگی مجمع جهانی تقریب بین مذاهب
اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۲۰۰ صفحه، وزیری.

مروری است بر زندگانی و شخصیت علمی، فرهنگی و سیاسی امام
موسی صدر و نقش برجسته وی در ایجاد وحدت اسلامی و نزدیک کردن
مذاهب و فرقه‌های مختلف اسلامی. در این پژوهش ضمن بحث درباره

ادوار مختلف زندگانی امام موسی صدر، به رشد علمی و تربیت دینی وی در خانواده‌های علمی و دیندار اشاره شده و از نشاط علمی وی و سیره علمی و فرهنگی او در ایجاد مدارس علمیه، هجرت علمی او به نجف، تربیت طلاب و تدریس علوم حوزوی و سایر فعالیت‌های فرهنگی وی بحث شده است. در ادامه، نگارنده به اوضاع جغرافیایی، دینی، فرهنگی و سیاسی کشور لبنان پرداخته و وجود احزاب مختلف سیاسی و تنوع قومیتی در آن را بررسی نموده است. وجود محرومیت‌های فرهنگی، مشکلات اقتصادی، تنوع اعتقادات دینی و استعداد کشور لبنان برای به وجود آمدن بحران‌های سیاسی و نظامی، به ویژه به جهت نزدیکی این کشور با کشور فلسطین، از مباحث مهم بخش دوم این نوشتار است.

در بخش سوم کتاب به بحث درباره خصوصیات اخلاقی و روش فکری امام موسی صدر پرداخته شده و مردم‌دوستی، تواضع، عبادت، تبلیغ یا روش جدید و توجه به مقوله فرهنگ و امور اجتماعی و دینی و ایجاد اصلاحات فرهنگی و اجتماعی در جامعه لبنان از ویژگی‌های وی عنوان شده است. در بخش چهارم این نوشتار، نگارنده به بحث درباره نقش امام موسی صدر در ایجاد وحدت بین ادیان و مذاهب مختلف اسلامی و غیراسلامی در لبنان پرداخته و روش وی را در ایجاد این وحدت و نزدیکی بین مسلمانان و مسیحیان و زندگی مسالمت‌آمیز آنان در کنار هم‌دیگر، بررسی نموده است. انعکاس دیدگاه‌های شخصیت‌هایی مانند امام خمینی، آیت‌الله خامنه‌ای، شهید مطهری، هاشمی رفسنجانی، شهید چمران و برخی از شخصیت‌های عربی مانند سید حسن نصرالله، امیرعبدالله پادشاه عربستان، جمال عبدالناصر رئیس‌جمهور سابق مصر درباره شخصیت علمی و سیاسی امام موسی صدر از مباحث پایانی این نوشتار است.

سید قطب: آیه الجهاد (سلسله روآد التقریب ۶)

علی احمدی، تحقیق: محمد جاسم الساعدی، تهران، معاونت فرهنگی مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۱۷۶ صفحه، وزیری.

بررسی احوال و اندیشه‌های سید قطب، از منادیان تفکر تقریب بین مذاهب اسلامی است. در این نوشتار ابتدا به ادوار مختلف زندگانی سید محمد قطب پرداخته شده و اوصاف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، محل

تولد و وضعیت خانوادگی او بیان شده، آن‌گاه تألیفات محمد قطب و افکار و آرای روشنفکرانه وی، به ویژه روحیه استعمارستیزی و مجاهدت‌های او و خانواده‌اش در این راه، به تصویر کشیده است. نگارنده به فراست و نبوغ سید محمد قطب از همان ابتدای طفولیت اشاره نموده و سفرهای متعدد وی به کشورهای اسلامی و شهرهای مصر، به ویژه قاهره، را از نظر علمی پربار توصیف نموده و به معرفی برخی از

شاگردان مشهور وی در مصر پرداخته است. در ادامه به سفرهای سید قطب به آمریکا و انگلیس پرداخته و اندوخته‌ها و تجربه‌های علمی وی از این سفرها، به ویژه پی بردن به سیاست‌های استعماری آمریکا و انگلیس و دشمنی آنان با کشورهای عربی و اسلامی، را تجزیه و تحلیل نموده است.

در بخش دیگری از نوشتار، به بحث درباره فعالیت‌های روزنامه‌نگاری و نشر مجله و کتاب توسط سید محمد قطب و انتشار مجلات متعدد با خط فکری خاص توسط وی پرداخته شده است. تأثیرگذاری برخی از شخصیت‌های علمی و سیاسی مانند ابوالعلی مودودی و عباس محمود العقاد بر سید محمد قطب از مباحث بعدی این نوشتار است. در مهم‌ترین بخش از این نوشتار برخی از افکار سیاسی و اجتماعی سید محمد قطب و فعالیت‌های وی در همراهی با جنبش اخوان المسلمین مصر، جهت‌گیری‌های سیاسی وی در برابر سیاست‌های استعماری غرب در ایجاد تفرقه بین مسلمانان جهان و روش او در مقابله با انحرافات فکری در جهان اسلام و ترفندهای روشن‌فکران و مستشرقان در ارائه یک نسخه جدید از اسلام به نام اسلام آمریکایی تجزیه و تحلیل گردیده است. ایجاد وحدت اسلامی در برابر دشمن مشترک مانند صهیونیسم و استعمار غرب در کلام و سیره سید محمد قطب و توصیف تلاش‌های گسترده وی در این باره و در نتیجه کشته شدن وی در این راه و ایجاد یک نهضت فکری جدید توسط سید قطب از دیگر مباحث این نوشتار می‌باشد.

الشیخ محمدجواد مغنیه فقیه مجدد (سلسله روآد التقرب (۷)
 مهدی احمدی، ترجمه: عبدالحسن نجفی بهبهانی، تحقیق: محمد جاسم الساعدی، تهران، معاونت فرهنگی مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۱۷۶ صفحه، وزیری.
 مروری است بر زندگانی و شخصیت علمی شیخ محمدجواد مغنیه و نقش وی در ایجاد وحدت اسلامی و نزدیکی مذاهب مختلف اسلامی. در این پژوهش ابتدا به معرفی خاندان شیخ محمدجواد مغنیه و مراحل زندگی و

دوران تحصیل او پرداخته شده و سپس نشاط علمی ایشان و هجرت‌های علمی وی به نجف اشرف و قم به تصویر کشیده شده است. در همین راستا نگارنده به معرفی استادان شیخ محمدجواد مغنیه و آثار علمی وی و نیز تلاش‌ها و موقعیت‌های وی در مسند قضاوت و ایجاد اصلاحاتی در محاکم قضایی پرداخته است. در قسمت دیگری از این نوشتار، به تلاش‌های شیخ محمدجواد مغنیه در ایجاد وحدت بین مذاهب اسلامی و سفر وی به مصر اشاره شده و معرفی حقیقت تشیع و محبت اهل بیت پیامبر اسلام ﷺ در آثار و سخنرانی‌های او از ویژگی‌های ایشان عنوان شده است و در همین مورد به معرفی کتابی از وی در کسب تجاربی برای نزدیک کردن افکار شیعه و اهل سنت پرداخته شده است.

در بخش بعدی، موضع‌گیری‌های شیخ محمدجواد مغنیه در برابر توطئه‌های کشورهای استعماری به ویژه آمریکا و رژیم صهیونیستی علیه جهان اسلام و تلاش ایشان در زمینه نزدیک کردن افکار علمای شیعه و اهل سنت در مقابله با این توطئه‌ها تبیین شده است. در بخش دیگری از این نوشتار، به افکار و آرای دینی شیخ محمدجواد مغنیه پرداخته شده و دیدگاه‌های وی در مورد لزوم تحول و اصلاح فکر دینی و حوزه‌های عملیه شیعه، نظریات وی در مورد امام خمینی علیه السلام و تبلیغ دین اسلام و حکومت اسلامی بیان گردیده است. در پایان نیز به چگونگی وفات شیخ محمدجواد مغنیه و تشییع وی اشاره شده است.

الشیخ محمد الغزالی رائد الاصلاح (سلسله روآد التقریب ۸)

عبدالرحیم اباذری، ترجمه: عبدالحسین بهبهانی، تحقیق: محمد جاسم سعدی، تهران، معاونت فرهنگی مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۲۱۶ صفحه، وزیری.

پژوهشی است درباره شخصیت علمی و زندگانی شیخ محمد غزالی و فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی وی که از اندیشمندان معاصر اهل

سنت به حساب می‌آید. در این پژوهش ضمن بررسی گوشه‌هایی از زندگانی و تلاش‌های علمی شیخ محمد غزالی، به نقش وی و همچنین تفکرات او در مورد وحدت بین شیعه و اهل سنت پرداخته شده است. نگارنده نخست به نشو و نماي علمی شیخ محمد غزالی و معرفی ایشان و شاگردان میرزوی پرداخته و او را از مفاخر علمی اهل سنت به شمار آورده است. آن‌گاه به جایگاه علمی شیخ محمد غزالی در فن خطابه و ورود وی به مسایل سیاسی اجتماعی به ویژه حرکت اخوان المسلمین مصر اشاره نموده و دستگیری و زندانی شدن‌های متعدد وی به جهت فعالیت‌های سیاسی و در نتیجه، جدا شدن او از جماعت اخوان المسلمین را شرح داده است. در ادامه، به برخی از موضع‌گیری‌های شیخ محمد غزالی در زمینه‌های مختلف مانند نقد تساوی زن و مرد در همه جهات، انقلاب اسلامی ایران و حزب بعث و صدام حسین و برخی دیگر از دیدگاه‌های علمی و فرهنگی پرداخته شده است.

در بخش دیگری از کتاب، به برخی از سفرهای شیخ محمد غزالی به کشورهای فلسطین، الجزایر و ایران اشاره شده و دیدگاه‌های وی در مورد صهیونیسم، مسئله قضاوت در اسلام، همدستی آمریکا و اسرائیل در منطقه خاورمیانه، قضیه فلسطین اشغالی، تاریخ الجزایر و اهداف نیل تا فرات صهیونیست‌ها منعکس گردیده است.

در بخش بعدی کتاب، برخی از دیدگاه‌های علمی شیخ محمد غزالی در مورد راه کارهای ایجاد وحدت بین مسلمانان و همچنین دلایل تفرقه بین آنان و مسئله قومیت عربی تجزیه و تحلیل شده و آثار منفی

اختلاف بین مسلمین و عوامل وحدت‌بخشی بین آنها از نظر ایشان تبیین گردیده است. بخش‌های پایانی کتاب نیز به بررسی برخی از آرای سیاسی و فرهنگی شیخ محمد غزالی، مانند تبعیت از غرب، تهاجم فرهنگی غرب علیه اسلام، اهداف استعمار جهت سلطه بر کشورهای اسلامی از راه گسترش فحشاء، برخی عقاید شیخ محمد غزالی در مورد خداوند، ضرورت تحول فرهنگی در جهان اسلام، تعامل دین و سیاست در اسلام، نقد وهابیت، آزادی اندیشه، تفکرات غزالی در مورد فلسفه و معرفی برخی از آثار و تألیفات وی اختصاص دارد.

عبدالرحمن الكواکبي: رجل الكفاح والاصلاح (سلسله روآد التقريب ۹)

محمد جاسم الساعدي، تهران، معاونت فرهنگی مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۷، ۲۹۶ صفحه، وزیری.

پژوهشی است پیرامون شخصیت علمی و افکار عبدالرحمن کواکبی و نقش فرهنگی وی در تقریب بین مذاهب اسلامی. در این نوشتار ابتدا به مطالبی درباره ولادت عبدالرحمن کواکبی و نسب او و

سپس به معرفی خاندان، خانواده و شخصیت وی پرداخته شده و در فصل بعدی با اشاره به گوشه‌هایی از حیات وی، برخی از فعالیت‌ها و پست‌های مهم او از جمله تلاش برای انحصار شرکت دخانیات در شهر حلب سوریه، ایجاد پست ریاست کاتبان در دادگاه قضایی حلب، ریاست شهرداری حلب، ریاست غرفه تجارت و مصرف محصولات زراعی، وکالت دادگاه قضایی حلب و ریاست گروه خرید و فروش اراضی دولتی حلب بیان گردیده است. نویسنده سپس به بررسی ابعادی از تفکرات و روابط سیاسی و اجتماعی عبدالرحمن کواکبی با سیاست‌مداران و دولت‌مردان عصر خویش پرداخته و نفوذ سیاسی و اجتماعی وی بر اثر ارتباطات گسترده با رجال سیاسی را منعکس نموده است. در فصل دیگری از کتاب، به برخی از سفرهای علمی وی اشاره شده و تألیفات، مباحثات و رساله‌های نگاشته شده توسط وی معرفی گردیده است. برخی از تألیفات عبدالرحمن عبارت است از: امّ القری، طبایع الاستبداد، صحائف قریش، ال عظمه الله، الانساب، امراض المسلمین و الادویه الشافیة لها، أحسن ما کان فی أسباب العمران، ماذا اصابتنا؟ و کیف السلامه؟، تجاره الرقیق و احکامه فی الاسلام، الرحله الی زنجبار و الحبشه و أواسط جزیره العرب و الهند و...

نگارنده، عبدالرحمن کواکبی را شخصیتی معرفی می‌کند که همواره دغدغه اصلاح امور مسلمانان را داشته و از اختلاف و تعصبات قومی و مذهبی مسلمانان در رنج بوده است. وی در همین باره برخی از افکار و نظریات اصلاحی او در امور اجتماعی و سیاسی را متذکر شده و برخی

از مناقشات و شبهات وارد شده بر افکار و دیدگاه‌های او از جانب برخی متفکران را منعکس نموده است. انقلاب در افکار عبدالرحمن کواکبی، زن از دیدگاه کواکبی، دین و دولت از منظر کواکبی، استبداد از دیدگاه کواکبی، اصلاحات اجتماعی توسط کواکبی، برخی از افتراها علیه کواکبی و بررسی صحت و سقم آنها، موضع‌گیری کواکبی درباره اسلام عثمانی، دیدگاه کواکبی درباره این‌که ائمه از قریش هستند و بررسی دیدگاه‌های کواکبی درباره تقرب بین مذاهب اسلامی از برجسته‌ترین مباحث این بخش از کتاب است. در بخش پایانی کتاب نیز چگونگی وفات عبدالرحمن کواکبی و برخی از دیدگاه‌ها و مرآئی در شأن وی بیان شده است.

محمد بخیت المطیعی الفقیه الاصولی المفتی (سلسله روآد التقریب ۱۰)

محمد الدسوقی، تحقیق: محمد الساعدی، تهران، معاونت فرهنگی مجمع جهانی تقرب بین مذاهب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۸، ۱۹۱ صفحه، وزیری.

مروری است بر زندگانی و شخصیت علمی شیخ محمد بخیت المطیعی، از علمای دانشگاه الازهر، و نقش اصلاحی وی در این دانشگاه و وحدت بین مذاهب اسلامی. در این پژوهش، ضمن ارایه گزارش اجمالی از زندگی شیخ محمد بخیت المطیعی، به منزلت علمی وی نزد علمای مصر و گوشه‌هایی از افکار و فتاوی او پرداخته شده است. نگارنده، نخست به اوضاع فرهنگی و اجتماعی عصر شیخ محمد بخیت المطیعی اشاره کرده و نظام تعلیم و تربیت حاکم بر دانشگاه الازهر مصر را در عصر قدیم و جدید با هم مقایسه نموده و ویژگی‌های علمی و نظام آموزشی این دانشگاه را بیان کرده است. در همین راستا وی به مواد درسی دانشگاه الازهر اشاره نموده و با تشریح برخی اصلاحات گسترده علمی و آموزشی در آن، دوران تحصیل شیخ محمد بخیت المطیعی در این دانشگاه و نقش اصلاحی وی در نظام آموزش آن را بررسی نموده است.

در قسمت بعدی این نوشتار، مروری کوتاه بر حیات علمی ایشان صورت گرفته و وفات وی و عکس‌العمل علمای عصر از وفات او منعکس گردیده است. در بخش بعدی کتاب، به جنبه‌های مختلف شخصیت شیخ محمد بخیت المطیعی اشاره شده و تقوا، زهد، عفت، صلابت و جدیت در راه حق و حقیقت، مشارکت گسترده در حل مشکلات اجتماعی عصر خویش، مبارزه و با ظالمان و ستم‌گران و موضع‌گیری شدید در برابر آنان، مشارکت‌های سیاسی و تلاش‌های گسترده برای جلوگیری از خونریزی طایفه‌ای و تواضع و سخاوت نسبت به مردم از ویژگی‌های بارز او عنوان شده است. در فصل دیگری از این نوشتار، جنبه‌های فرهنگی شخصیت شیخ محمد بخیت المطیعی بیان شده و منزلت اجتماعی و

علمی وی در بین علمای زمان خویش بررسی گردیده است. در همین راستا نگارنده به تنوع فرهنگی شخصیت مطیعی و شخصیت تاریخی و ادبی وی اشاره نموده و او را شخصیتی معرفی نموده که از تعصبات مذهبی به دور بوده و همواره دیگران را از آن برحذر می‌داشته است. در بخش پایانی کتاب نیز برخی فتاوا و تألیفات شیخ محمد بخیت المطیعی معرفی شده است.

جهانی شدن و جهان اسلام

جمعی از نویسندگان، تهران، معاونت فرهنگی مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۸، ۵۵۲ صفحه، وزیری.

برگزاری شانزدهمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی با موضوع «جهان‌شمولی اسلام و جهانی سازی» توسط مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی این فرصت را فراهم ساخت که پژوهش‌گران و اندیشمندان جهان اسلام آرا و دیدگاه‌های خود را در قالب مقالات محققانه عرضه کنند

و علاوه بر شناساندن موضوع جهانی شدن در عرصه‌های گوناگون اقتصادی، سیاسی و فرهنگی از یک سو و نمایاندن فرصت‌ها و تهدیدهایی که این پدیده نوظهور به همراه آورده است از سوی دیگر، بر این واقعیت تکیه کنند که دین اسلام قابلیت دارد با این پدیده برخورد فعال نموده و سخن نو به میان آورد و از فرصت جهانی شدن ارتباطات بهره جوید و به رسالت جهان‌شمولی رسول مکرّم اسلام ﷺ جامه عمل ببوشاند که فرمود: «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدُّنْيَا كُلِّهَا»

اثر حاضر، گزیده‌ای از مقالات منتخب مجموعه سه جلد فارسی و یک جلد عربی مقالات شانزدهمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی است که به دنبال پایان یافتن شمارگان آن، در پاسخ به درخواست مکرر محققان، توسط مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی در پنج فصل کلی: مبانی جهان‌شمولی اسلام؛ راه‌کارهایی برای جهان اسلام؛ جهانی سازی - اقتصاد؛ جهانی سازی - سیاسی، حقوقی و روابط بین‌الملل، و جهانی سازی - فرهنگ و ارتباطات، منتشر گردیده است که عناوین مقالات و اسامی نویسندگان آن عبارت است از: اسلام و جهانی شدن / دکتر عماد افروغ، جهان‌شمولی و جهانی سازی / محمد علی تسخیری؛ دین و جهانی شدن: چالش‌ها و فرصت‌ها / دکتر محسن الویری؛ جهانی شدن و ایران: بایدها و نبایدها / دکتر امیر محمد حاجی یوسفی؛ اتحادیه امت اسلامی / پروفسور حمید مولانا؛ الگوی جهان‌گردی مسلمانان در عصر جهانی سازی / دکتر محمد هادی همایون؛ وضعیت انسان مسلمان در جهان معاصر / دکتر مهدی محسنیان راد؛ فقه و جهانی شدن / حجت الاسلام والمسلمین احمد میلی؛ جهانی شدن، فرهنگ جهانی و تجدید فرهنگ / دکتر حسن پور احمدی؛ جهانی شدن؛ چه باید کرد؟... / دکتر الیاس نادران؛ مروری بر وجوه اقتصادی حکومت مهدی ﷺ / دکتر حسن سبحانی؛ درآمدی بر

شکل‌گیری بازار مشترک اسلامی... / حسن آقا نظری؛ فرامرزی شدن قلمروهای اجتماعی - اقتصادی در عصر... / دکتر احمد شعبانی؛ ابعاد سیاسی جهانی شدن و جهان اسلام / دکتر ابراهیم برزگر؛ جهانی شدن، ملیت و هویت‌های فروملی در ... / دکتر حمید احمدی؛ ناامنی محدود؛ بررسی تهدیدهای جهانی شدن... / دکتر اصغر افتخاری؛ جهانی شدن و تضعیف حاکمیت ملی در جهان سوم / دکتر حسین دهشیار؛ جهانی شدن‌ها؛ غربی شدن و اسلامی شدن جهان؛ اسلام هراسی و مدرنیته بزرگ شده / دکتر سعید رضا عاملی؛ جهانی شدن و مسئولیت‌های فرا ملی دولت اسلامی / سید صادق حقیقت؛ الگوی هنجاری مطلوب برای رسانه‌های جدید اسلامی / دکتر حسام الدین آشنا؛ ارتباطات دینی و جهانی شدن؛ رسانه‌های سنتی و جدید / دکتر ناصر باهنر.

فی طریق التوحید الالهی

محمدعلی تسخیری، تهران، معاونت فرهنگی مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۸، ۳۰۴ صفحه، رقعی.

پژوهشی است درباره ابعاد توحید اسلامی و زمینه‌ها و راه‌های رسیدن به آن. در این پژوهش، نخست مباحثی درباره فطرت انسانی و اصل و اساس بودن آن در انسانیت انسان مطرح و نظریه معرفت در قرآن بر اساس عقل و فطرت شرح گردیده و سپس نقش فطرت در رسیدن انسان به معرفتی حقیقی و بازتاب

فطرت در تصمیم‌گیری‌های بزرگ انسان‌ها و زندگی آنها بررسی شده است. نگارنده در ادامه، به قدرت تفکر و تعقل انسان اشاره کرده و حالات فطری انسان‌ها و کارکردهای فطرت را تبیین نموده است. در فصل دوم این کتاب، از انواع هدایت و رحمت خداوند به انسان‌ها جهت هدایت آنها بحث شده و انواع هدایت، اعم از هدایت غریزی، هدایت عقلی و هدایت تشریحی و همچنین عوامل انحراف انسان‌ها از جاده هدایت و گرایش آنها به مادیات، اعم از عوامل تاریخی، سیاسی، فهم دینی و سیر و سلوک التقاطی بررسی گردیده است.

نگارنده معتقد است اگر فطرت انسان‌ها آلوده نشود، خود هدایت‌کننده آنهاست و احادیث مختلف و دلایل عقلی و فلسفی متعددی بر این امر گواهی می‌دهد. وی در بخش دیگری از کتاب، به ارتباط بین تکامل و ایمان پرداخته و ایمان به تکامل را موجب ایمان به خداوند متعال دانسته است. مسئله ایمان از دیدگاه قرآن و بررسی ابعاد توحید، عنوان مبحث بعدی کتاب است. نگارنده بر این باور است که تمامی انبیا آمده‌اند تا انسان‌ها را به توحید دعوت کنند. وی با بررسی ادله مهم توحید الهی در قرآن، نقش فطرت انسانی در رسیدن به توحید را بیان کرده و ابعاد توحید، اعم از توحید در وجود، توحید در ذات و صفات، عینیت ذات و صفات، اثبات توحید و ادله فلسفی آن را تجزیه و تحلیل می‌نماید. وی همچنین با بیان ادله تجربی، نقلی، قرآنی و فطری اثبات توحید اوصافی از خداوند متعال، مانند نامحدود بودن، قدرت مطلقه داشتن و

علم و حکمت را با ادله عقلی و نقلی بررسی نموده و به برخی از صفات سلبيه مبنی بر عدم محدودیت، عدم ترکیب، عدم تجسیم، عدم احتیاج و عدم رؤیت اشاره می‌کند و به تجزیه و تحلیل عدل خداوند و متعلقات آن مانند بحث از حسن و قبح عقلی مسئله شرور، مشکل عقاب و خلود کفار، مسئله شفاعت، مسئله قضا و قدر، مسئله بداء که ظاهراً با عدل الهی منافات دارند، می‌پردازد و ضمن پاسخ‌گویی به شبهات وارد شده در این خصوص، بعضی از نصوص موجود در این باره را شرح می‌نماید.

شپوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی